

พุทธะ-ผู้รู้แจ้งเห็นจริงแล้วไปจากทุกขรัฐ: บทวิเคราะห์เปรียบเทียบ
การเมืองการปกครองร่วมสมัยพุทธกาลและการปฏิเสธอำนาจ

การปกครองรัฐของมกุฏราชกุมารสิทธัตถะ*

BUDDHA-THE ENLIGHTENED PERSON WHO HAD LEFT SUFFERING
STATE: A COMPARATIVE ANALYSIS ON CONTEMPORARY STUDY
IN POLITICS AND GOVERNING DURING THE BUDDHA ERA AND
THE REFUSAL OF POWER TO GOVERN THE STATE
OF CROWN PRINCE SIDDHADTHA

อนุชา พละกุล

Anucha Bhalakula

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: puen29.1986@gmail.com

บทคัดย่อ

สถานการณ์การเมืองการปกครองร่วมสมัยพุทธกาล ประมาณ 200 ปีก่อนพุทธกาล ทั้งก่อนเจ้าชายสิทธัตถะประสูติและช่วงที่มีพระชนม์ชีพ ทั้งกรณีอียิปต์ กรีก/โรมัน/เอเธนส์ จีน และเปอร์เซีย ล้วนตกอยู่ในภาวะสงครามแย่งชิงอำนาจของผู้ปกครอง ทั้งที่มีสถานะเป็นรัฐเอกราช แต่มีความต้องการขยายอำนาจ และรัฐเอกราชที่มีสถานะเป็นแคว้น แต่อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองรัฐมหาอำนาจ ภาพการณ์เช่นนี้สร้างความไม่ปลอดภัยแก่ชีวิต ทรัพย์สิน และสถานะของผู้ปกครอง การปฏิเสธอำนาจการปกครองรัฐของมกุฏราชกุมารสิทธัตถะมี 3 สาเหตุ คือ 1) กรณีแสวงหาจุดหมายของชีวิต เพราะการพิจารณาเห็นความจริงว่า ตนยังมีความเกิดความแก่ ความเจ็บ ความตายอยู่ ไฉนยังแสวงหาความเกิด ความแก่ความเจ็บ ความตายอยู่ ทรงเกิดดำริว่า เพศมารวาสคับแคบ ส่วนบรรพชาเป็นความว่าง โปร่ง โล่ง สบาย เป็นทางกำจัดกิเลส เพศผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ได้ยาก 2) กรณีเทวทูตทั้งสี่เป็นเหตุให้สลดสังเวชในชีวิต พุทธประวัติกระแสหลักของไทยกล่าวว่า เจ้าชายสิทธัตถะทรงเห็น “เทวทูต” สี่คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ ตามลำดับ ก็ทรงได้ข้อสรุปว่าโลกนี้เป็นทุกข์ แล้วทรงตัดสินใจพระทัยเสด็จออกผนวช ด้วยความเข้าใจพระทัยว่า แนวทางนี้อาจเป็นหนทางนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้ และ 3) กรณีความขัดแย้งทางการเมืองการปกครอง จากมติทำสงคราม

* Received 15 July 2020; Revised 9 August 2020; Accepted 2 September 2020

ระหว่างกบิลพัสดุ์กับเทวทหะ กล่าวคือพระองค์เสด็จออกผนวช เพราะแรงผลักดันทางการเมืองที่แพ้ติสภา กรณีพิพาทเรื่องแย่งน้ำระหว่างพระญาติวงศ์ทั้งสองฝ่าย แต่ทรงยืนกรานคัดค้านฝ่าฝืนกฎสภาจึงถูกเนรเทศ

คำสำคัญ : พุทธะ, ผู้รู้แจ้งเห็นจริง, การเมืองการปกครองร่วมสมัยพุทธกาล, การปฏิเสธอำนาจการปกครองรัฐ, มกุฎราชกุมารสิทธัตถะ

Abstract

The contemporary political situation in 200 years before and after the Buddhist Era in which Prince Sidthadtha was born, at that time as such Egypt/Greek/Roman/Athens/China and Persia, all of them were in the state of wars, fighting for power to govern. Even though they had independent but small states were subjected under great power states and such situation had built them as a governor of a small state unsafe in lives and properties. Anyhow there were about three reasons that had made the crown prince Sidthadtha to deny for power of state's government; 1) seeking the goal of like, since he found the facts that people birth, aging, sick and death. Why people still seeking for birth, aging, sick and death. He thought that layman was too narrow while clergyman was emptied and comfortable to relieve from greed. It was not easy for layman to behave brahmacharya. 2) The four deities presented Prince Sidthadtha had respectively seen the four deities; the old aged, sick people, death persons and monks therefore, he concluded that was the world suffering and then he decided to go for monkhood which he realized this was a way to be freed from suffering. And 3) the political conflicts from war between Kabilapatsadu and Devedaha towns who were his relatives that they were fighting for taking water. And both relative consisted to reject the disputed case had driven Sidthadtha went for monkhood.

Keywords: Buddha, Enlightened Person, politics and governing during the Buddha era, refusal of power to govern the state, crown prince Sidthadtha.

บทนำ

ประมาณ 3000 ปี ก่อนคริสตกาล อียิปต์ให้กำเนิดตัวอักษร จัดลำดับชนชั้นทางสังคม และสร้างศาสนาอย่างชัดเจน ต่อมาราว 2500-2000 ปี ก่อนคริสตกาล นครรัฐก่อตั้งขึ้น

แถบลุ่มน้ำสินธุ ชาร์กอนสถาปนาจักรวรรดิแรกขึ้น โดยรวบรวมตะวันออกกลางเข้าด้วยกัน จากนั้น 1600 ปี ก่อนคริสตกาล บนเกาะครีตได้สร้างอารยธรรมมิโนอัน (Minoan) ผสมกับ อียิปต์ยุคกลางและเมโสโปเตเมียพื้นดินสู่อาณาจักรโดยอัมมูราบี ซึ่งสร้างการปฏิวัติวิถีชีวิตแบบ สังคมเมือง ต่อมาเกิดการล่มสลายของอียิปต์ยุคกลาง และการเสื่อมอำนาจอารยธรรมบน เกาะครีต แต่ยุคสำคัญกำลังปรากฏตัวขึ้นบนแผ่นดินจีนตอนเหนือยุคราชวงศ์ซาง และก่อน คริสตกาลราว 1,000 ปี นครรัฐต่าง ๆ ของชาวโพนีเซียนเจริญรุ่งเรืองแถบชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์ เรเนียน อเมริการกลาง อินเดีย กรีก และอิตาลี เกิดการปฏิวัติสู่สังคมเมือง (ฮาร์มัน คริส, 2557)

ชมพูทวีปเป็นดินแดนเก่าแก่อยู่ในการปกครองของหลายชนเผ่า อาทิ มงโกล ทมิฬ ที่สนใจคือตอนเหนือของเซิงเขาหิมาลัย ตกอยู่ในการปกครองของชาวมงโกลทั้งหมด (จางง ทองประเสริฐ, 2557) ต่อมาถูกชาวอารยัน/อริยกะหลายชนเผ่า เข้าโจมตีและขับไล่ให้ ชนพื้นเมืองถอยลงไปอยู่ทิศใต้ของทวีป ชาวอารยันจึงแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 เขต คือ เขตแรกคือ มัชฌิมประเทศ เป็นอาณาเขตส่วนกลางที่มีความเจริญ และเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของ ชาวอารยัน เขตทำนองคือ ปัจจันตประเทศ เป็นบริเวณชายแดนรอบนอกซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของ ชาวมลลิกกะ และชนเผ่าพ่ายแพ้สงคราม ปัจจุบันชมพูทวีปแบ่งออกเป็น 4 ประเทศ คือ อินเดีย เนปาล ปากีสถาน และบังกลาเทศ (พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน พรหมอยู่/กัลยาณธมโม), 2547) อย่างไรก็ตาม เมื่อพระเจ้าตติยโศกกากราช (พระเจ้าโศกกากราชที่ 3) ผู้ปกครองโกศล พอใจรักใคร่ในมเหสีพระองค์ใหม่ผู้ให้กำเนิดโอรส จึงเปล่งขัตติยวาจาว่า จะยกทุกอย่างให้ตาม ประารณา พระมเหสีจึงทูลราชบัลลังก์ให้พระโอรส พระองค์จึงจำต้องทำตาม ทรงให้ พระราชโอรส 4 พระองค์ และพระราชธิดา 5 พระองค์ เข้าเฝ้าและรับสั่งให้เสด็จออกจาก เมืองโกศลไปตั้งเมืองใหม่ กองคาราวานได้มุ่งหน้าไปยังเซิงเขาหิมาลัย อันเต็มไปด้วยดงไม้สักกะ ประจวบกับพบพราหมณ์กบิล ท่านแนะนำว่าเป็นดินแดนที่ชัยภูมิดี จึงให้ชื่อว่า กบิลพัสดุ์ แปลว่า ดินแดนของกบิลพราหมณ์ จากนั้นโอรสและธิดาทั้ง 8 องค์จึงสมรสกันระหว่างพี่ชาย-น้องสาว ยกเว้นพระธิดาองค์โต ทรงยกไว้ในฐานะมารดา ซึ่งต่อมาเป็นโรคเรื้อนและขอปลีกตัว เข้าไปอยู่ในป่าลึก ประจวบกับพระเจ้ารามกษัตริย์แห่งนครเทวทหะ ทรงเป็นโรคเรื้อน และ เข้าไปใช้ชีวิตในพื้นป่าเดียวกัน โดยอาศัยต้นโกละ (กระเบา) เป็นที่หลบนอนและดื่มน้ำที่ขังอยู่ จึงมีฤทธิ์เป็นยารักษาโรคเรื้อนและหายดีในที่สุด ต่อมาวันหนึ่งได้ยินเสียงสตรีกรีดร้องจึงเสด็จ ไปตรวจสอบ จึงพบกับพระปิยาราชกุมารี ครั้นสนทนาคความจึงทราบความเป็นไปของกันและ กัน แล้วมีใจปฏิพัทธ์เสนหาจึงอยู่ร่วมกัน และสร้างเมืองตามชื่อโคนไม้โกละว่า โกลียวงศ์ (พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน พรหมอยู่/กัลยาณธมโม), 2547)

ครั้นถึง 80 ปีก่อนพุทธกาล พระนางสิริมหามายา พระชายาของพระเจ้าสุทโธทนะ ทรงให้กำเนิดพระราชโอรสรูปงามตามบุรุษลักษณะ พระราชบิดา พระประยูรญาติ และ

พรหมณ์ผู้เชี่ยวชาญไตรเวท ได้ถวายพระนามว่า “สิทธิตถะ” พร้อมกับพยากรณ์เป็น 2 นัยว่า หากครองราชย์จักเป็นจักรพรรดิผู้พิชิตโลก แต่ถ้าเสด็จออกผนวชจักเป็นศาสดาเอกของโลก เพื่อต้องการหลุดพ้นจากอาณานิคมของแคว้นโกศล พระบิดาจึงทรงปรารภนาให้โอรสเป็น กษัตริย์ กอบกู้เอกราชของกบิลพัสดุ์และศักดิ์ศรีของเผ่าศากยะ โดยให้ศึกษาศิลปศาสตร์ต่าง ๆ เจ้าชายสิทธิตถะจึงสำเร็จการศึกษา 18 ศาสตร์ ในวัย 16 พรรษา ในขณะเดียวกัน พระราช บิดาทรงให้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงยโสธรา แห่งกรุงเทวทหะ มกุฎราชกุมารสิทธิตถะ ผู้เป็นความหวังของกบิลพัสดุ์ เป็นพระประสงค์ของราชบิดาให้ครองราชย์สมบัติ เป็น จอมจักรพรรดิผู้เกรียงไกร เป็นแม่ทัพและเสนาธิการ ควบคุมกำลังพลและวางแผนการรบ (จ้านง ทองประเสริฐ, 2557) ทว่านิมิต 4 ประการ อันเป็นมูลเหตุแห่งการเสด็จออกผนวชของ เจ้าชายกำลังใกล้เข้าทุกขณะ และในวันหนึ่งขณะประทับบนรถม้าที่นายฉันทะสารถีประจำ พระองค์ ผ่านชายชราผู้มีอาการป่วย ขบวณແຫ່ศพ และนักบวช พระองค์จึงตรัสถามนายฉันทะ สารถีว่า จึ่งทูลตามความเป็นจริง เจ้าชายเกิดความสะดุ้งพระทัยสลดต่อทุกขเวทนาเหล่านั้น ที่มนุษย์ทุกคนต้องประสบโดยมิอาจหลีกเลี่ยง ตลอดระยะที่ครุ่นคิดถึงเหตุการณ์ที่พบมา กระทั่งเช้ามีวันหนึ่งอำมาตย์ทูลว่า พระนางยโสธราทรงให้ประสูติพระโอรสแล้ว เจ้าชายรู้แล้ว ว่าบ่วงได้เกิดขึ้นแล้ว ทันใดนั้นพระองค์จึงปลุกนายฉันทะจัดเตรียมม้ากัณฐกะ และทรงขี่ม้า ออกไปท่ามกลางความมืด เมื่อเสด็จถึงแม่น้ำ อนโนมานิจทอดมองพระองค์เครื่องประทับ และใช้ พระจันทร์ตัดพระเกสา ให้นายฉันทะนำกลับกบิลพัสดุ์ จากนั้นพระองค์ทรงประพาสติดตามวิถีทางของนักบวช และกระทำทุกริกิริยานานับการถึง 6 ปี แต่มีอาภรรลุลูธรรมที่ปรารภนา พระองค์ทรงเปลี่ยนวิธีการมาเป็นการเจริญสมาธิให้มั่นคงต่อเนื่อง กระทั่งวันเพ็ญเดือนวิสาขะ พระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน และผู้ไกลจากกิเลส เครื่องเศร้าหมองทุกประการ (กาญจณี ละอองศรี, 2559)

บทความฉบับนี้ต้องนำเสนอความขัดแย้งทางการเมืองสมัยพุทธกาล โดยมีจักรพรรดิ ปกครองดินแดนต่าง ๆ ร่วมยุคสมัยเดียวกัน อาทิ อียิปต์ กรีก จีน เปอร์เซีย และชมพูทวีป โดยเปรียบเทียบจากยุคประมาณ 80 ปี ก่อนพุทธราช หรือก่อนหน้านั้น และยุค 600 ปี ก่อนคริสตกาล ซึ่งเป็นช่วงเวลาร่วมสมัยกับยุคพุทธกาล ทั้งนี้เพื่อให้ได้เหตุการณ์ทางการเมือง การปกครองของแต่ละรัฐ การปกครองที่มีชนชั้น บางรัฐต้องการขยายดินแดนเหนือชนเผ่าอื่น บางดินแดนปกป้องเอกราชชนของเผ่า ความขัดแย้งและการแย่งชิงจึงเกิดขึ้นทั่วไปในขณะนั้น เจ้าชายสิทธิตถะเองทรงตกอยู่ในช่วงเวลาของสงครามระหว่างรัฐ ซึ่งหากนัยแรกของคำทำนาย เป็นจริง พระองค์จะเป็นจักรพรรดิราชปกครองทั้งโลกในสมัยนั้น แต่วิธีการมองโลกและการแก้ไขปัญหาของพระองค์ลึกซึ้งกว่าราชาทั่วไป จึงทรงปฏิเสธรัฐชาติ รัฐจักรวรรดิ และทุกขรัฐอย่างสิ้นเชิง จากนั้นจึงเสนอการปกครองทั้งโลกด้วยหลักธรรมราชา ธรรมาธิปไตย และ อรหันตธรรม

การเปรียบเทียบเหตุการณ์การเมืองการปกครองร่วมสมัยพุทธกาล : กรณีอียิปต์ กรีก เปอร์เซีย จีน และสมัยพุทธกาล

การเปรียบเทียบการเมืองการปกครองสมัยอียิปต์ กรีก/โรมัน/เอเธนส์ จีน เปอร์เซีย และสมัยพุทธกาล โดยอาศัยแหล่งอารยธรรมที่สำคัญซึ่งยอมรับว่า เป็นต้นกำเนิดของระบอบการเมืองและความคิดทางศาสนาที่สำคัญดังนี้

เหตุการณ์การเมืองของอียิปต์ร่วมสมัยพุทธกาล

เหตุการณ์เมื่อ 663 ก่อนคริสตกาล (ก่อนเจ้าชายสิทธัตถะประสูติ 43 ปี) กษัตริย์อัสซูบานิปาลแห่งอัสสิเรีย ได้ยกกองทัพเข้ารุกรานอียิปต์ เมืองต่าง ๆ ถูกทำลาย ทรัพย์สมบัติถูกปล้นชิง และอียิปต์ก็ไม่อาจฟื้นตัวได้อีก ต่อมาในปีที่ 525 ก่อน ค.ศ. (พ.ศ.18) อียิปต์ก็ถูกปกครองโดยชาวเปอร์เซีย และเมื่ออเล็กซานเดอร์มหาราชแห่งมาซิโดเนีย ซึ่งเป็นชนชาติเชื้อสายกรีกพิชิตเปอร์เซียลงได้ อียิปต์จึงตกเป็นของมาซิโดเนียในปีที่ 335 ก่อนคริสตกาล

เหตุการณ์การเมืองของกรีก/โรมัน/เอเธนส์/สปार्टาร์/โครีนธ์ร่วมสมัยพุทธกาล

สมัยประวัติศาสตร์ประมาณ 2,000 ปี ก่อน ค.ศ. ชาวเอเชียน (Acheans) หรือชาวไมซีเนียน (Mycenaean) กลุ่มหนึ่งซึ่งพูดภาษาตระกูลอินโด - ยูโรเปียน ได้เข้ามาอาศัยอยู่บนแผ่นดินไมซีนี (กรีก) เมื่อชาวไมซีเนียนหรือเอเชียนรบกันเอง ความไม่สงบและความขัดแย้งจึงปรากฏชัดขึ้นในดินแดนไมซีนี (กรีก) นำมาสู่การเข้าชิงอำนาจของกลุ่มดอเรียน ซึ่งเป็นเชื้อสายกรีกอีกกลุ่มหนึ่งที่มีศักยภาพทางทหาร มีกลยุทธ์ในการรบและมีอาวุธทำด้วยเหล็ก การเข้ามาของชาวกรีกดอเรียนทำให้อาณาจักรไมซีนี (กรีก) ล่มสลาย จากนั้นชาวดอเรียนจึงได้ยกเลิกระบบกษัตริย์และนักรบทั้ง แล้วสร้างระบบนครรัฐ (โพลิส - Polis) โดยใช้ระบบสังคมที่มีขุนนางและเจ้าที่ดินปกครอง ชาวกรีกจึงแยกย้ายกันอยู่เป็นนครรัฐ โดยมีพลเมืองที่เชื่อว่าตนมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตอันเป็นบรรพบุรุษเดียวกัน พลเมืองจึงเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมทางรัฐพิธี ศาสนพิธี และการป้องกันรัฐ นครรัฐกรีกจึงมีเหตุผลในการก่อตัวขึ้น เพื่อร่วมกันป้องกันการรุกรานจากศัตรู เพราะนครรัฐต่าง ๆ พัฒนามาจากครอบครัวที่มีบรรพบุรุษเดียวกัน เรียกว่า “**โคตรตระกูล**” เมื่อโคตรตระกูลขยายตัวใหญ่ขึ้นอีกระดับ เรียกว่า “**วงศ์วาน**” จากนั้นวงศ์วานที่มีอยู่มากมายเมื่อรวมเข้าด้วยกัน เรียกว่า “**เผ่าพันธุ์**” ซึ่งเผ่าพันธุ์นี้เมื่อรวมพื้นที่ต่าง ๆ โดยรอบ เรียกว่า “**นครรัฐ**” ซึ่งราษฎรเลือกหัวหน้าขึ้นปกครองในตำแหน่งที่เรียกว่า “**กษัตริย์**” ภายใต้การให้คำปรึกษาของคณะขุนนาง ภายหลังขุนนางได้อำนาจมาจากกษัตริย์ และสุดท้ายราษฎรก็ชิงอำนาจมาจากขุนนางอีกทอดหนึ่ง ทั้งนี้ระบบนครรัฐได้ลดสถานะขวานาลงเป็นทาส ฉะนั้นประมาณ 600 ปี ก่อนคริสตกาล กรีกจึงตกอยู่ในความขัดแย้งและเหลื่อมล้ำโดยกฎหมาย ขณะเดียวกันนครรัฐก่อให้เกิดพ่อค้าซึ่งเป็นคนรวย และต้องการอำนาจรัฐไว้ในครอบครอง

อย่างไรก็ตาม ประมาณ 1,200-650 ปี ก่อน ค.ศ. นครรัฐกรีก ใช้รูปแบบการปกครองที่แตกต่างกัน 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) ระบอบราชาธิปไตย (Monarchy) โดยบุคคลคนเดียวใช้อำนาจปกครอง 2) ระบบชนชั้นสูง (Aristocracy) โดยนักรบชนชั้นสูงมาจัดตั้งคณะปกครอง 3) ระบอบคณาธิปไตย (Oligarchy) โดยชนกลุ่มน้อยผู้มั่งคั่งปกครองชนหมู่มาก และ 4) ระบอบทรราชย์ (Tyranny) บุคคลคนเดียวปกครองโดยไม่เป็นธรรม ความเชื่อทางศาสนาของชาวกรีก เชื่อในเทพเจ้าหลายองค์เริ่มเปลี่ยนแปลง ชั้นแรกเทพเจ้าที่มีอิทธิพลแห่งการเกิดขึ้นทางทะเล (แม่น้ำ) ถูกเปลี่ยนเป็นเทพเจ้าที่มาจากพื้นฐานความเชื่อทางผืนดิน ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าเริ่มขึ้นด้วยการบวงสรวง สังเวย และอธิษฐานขอพร และเปลี่ยนการปฏิบัติต่อศพจากการเผาเป็นฝังดิน (อนันตชัย จินดาวัณณ์, 2556)

ส่วนโรมันสมัย 753-509 ปีก่อนคริสตราช นักรบชั้นสูงโรมันได้ล้มล้างระบอบราชาธิปไตย แล้วจัดตั้งสถาบันการเมืองการปกครองที่เชื่อว่าสมบูรณ์กว่า รัฐจึงกลายเป็นนครรัฐ (City-state) แบบสาธารณรัฐ (Republic) คือ รัฐที่ปกครองตนเองเพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นส่วนรวม เป็นระบอบการปกครองโดยหมู่คณะ ได้แก่ กลุ่มนักรบเจ้าที่ดินชนชั้นสูง อำนาจรัฐจึงถูกถ่ายโอนจากกษัตริย์ ไปสู่คณะบุคคล คือ นักรบชนชั้นสูง

สำหรับนครรัฐเอเธนส์ เป็นต้นกำเนิดระบอบประชาธิปไตยโบราณ คือ การปกครองที่พลเมืองเป็นผู้สร้างกฎหมายและบริหารงานยุติธรรมด้วยตนเอง กล่าวคือสงครามเพโลพอนนีเซียน เป็นสงครามที่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างสองนครรัฐมหาอำนาจของดินแดนกรีซโบราณ คือ นครรัฐเอเธนส์และนครรัฐสปาร์ตา โดยในช่วงเวลาดังกล่าว นครรัฐเอเธนส์มีกองทัพเรือที่เข้มแข็งที่สุด ถือว่าเป็นมหาอำนาจทางทะเล ในขณะที่นครรัฐสปาร์ตานั้นมีกองทัพบกที่เกรียงไกรยิ่งกว่านครรัฐใด ๆ เมื่อครั้งที่จักรพรรดิเซิร์กซิสมหาราชแห่งจักรวรรดิเปอร์เซียยกทัพเข้ารุกรานดินแดนกรีซ เอเธนส์และนครรัฐอื่น ๆ อีกหลายนครได้รวมตัวกันเป็นสันนิบาตดีเลียน (Delian League) โดยมีเอเธนส์เป็นผู้นำ ซึ่งหลังจากสงครามครั้งนั้นสิ้นสุดลงโดยเปอร์เซียล่าถอยกลับไปแล้ว สันนิบาตดังกล่าวก็ยังดำรงอยู่ โดยสมาชิกต้องส่งเงินบำรุงสันนิบาตไปยังเอเธนส์ ซึ่งเอเธนส์จะมีสิทธิอย่างเต็มที่ในการใช้จ่ายเงินดังกล่าว

เหตุการณ์การเมืองของจีนร่วมสมัยพุทธกาล

ชาวจีนเรียกตนเองว่า จงกั๋ว หมายถึง ประเทศที่เป็นศูนย์กลางของโลก เพราะมีมหาสมุทรล้อมอยู่ทั้ง 4 ด้าน มีอาณาจักรแรกเรียกว่า ฉิน เป็น 1 ใน 7 แคว้น ที่ทำสงครามชนะแคว้นอื่น ๆ แล้วรวบรวมอำนาจปกครองขึ้นกับแคว้นฉิน ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ฉิน (รณรงค์ วงศ์โอบอ้อม, 2560) อย่างไรก็ตาม จีน 92 ปีก่อน พ.ศ. กษัตริย์ราชวงศ์โจว พระนามว่า เชียง ถูกพระอนุชาชิงบัลลังก์ แล้วจึงเนรเทศออกจากเมือง เจ้าเมืองฉิน นามว่า จินเหวิน กง ได้ทุลรับกษัตริย์ประทับที่เมืองฉิน และช่วยกอบกู้ราชบัลลังก์คืนได้สำเร็จ (รณรงค์ วงศ์โอบอ้อม, 2560) เห็นได้ว่า จีนร่วมสมัยกับพุทธกาล ได้มีการปกครองรูปแบบกษัตริย์ของ

แคว้นต่าง ๆ แคว้นใดมีอำนาจก็เข้าบุกยึดแคว้นที่อ่อนแอ แล้วสถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์ปกครองเหนือดินแดนที่ตนเองมีชัย หากปกครองดีบ้านเมืองสงบก็ครองราชย์ยาวนาน เมื่อสวรรคตพระราชโอรสก็ขึ้นครองบัลลังก์ต่อ แต่หากปกครองกดขี่ราษฎรหรือมีความอ่อนแอ ก็จะถูกกรุกรานจากแคว้นอื่นที่ต้องรวบอำนาจ

เหตุการณ์การเมืองของเปอร์เซียร่วมสมัยพุทธกาล

ชาวเปอร์เซียเป็นชาวอินโดอารยันกลุ่มหนึ่ง มีถิ่นกำเนิดในดินแดนประเทศอิหร่าน ได้ก่อตั้งบ้านเมืองขึ้นเป็นอาณาจักร โดยมีปฐมกษัตริย์ทรงพระนามว่า “อาเคเมเนส” (Achaemenes) แห่งราชวงศ์อาเคเมนิด (Achaemenid) ต่อมาในสมัยของพระเจ้าไซรัส อาณาจักรเปอร์เซียได้ทำสงครามกับอาณาจักรลิเดียของพระเจ้าครีซุส ซึ่งเป็นอาณาจักรที่มั่งคั่งเข้มแข็ง และสามารถพิชิตอาณาจักรลิเดียลงได้ เป็นจุดเริ่มของความยิ่งใหญ่ พระเจ้าไซรัสได้ทรงแผ่ขยายแสนยานุภาพเข้าครอบครองดินแดนใกล้เคียง จนสามารถยึดครองกรุงบาบิโลนได้ในปีที่ 539 ก่อนคริสตกาล ทำให้ครอบครองดินแดนแถบเมโสโปเตเมียได้สำเร็จ ก่อนจะเข้ายึดครองดินแดนอียิปต์ได้ในเวลาต่อมา ทำให้อาณาจักรเปอร์เซียขึ้นสู่จุดสูงสุดและกลายเป็นจักรวรรดิในที่สุดและพระเจ้าไซรัสทรงได้รับพระนามเป็น มหาราช

เหตุการณ์การเมืองสมัยพุทธกาล

ครั้นเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้ 5 วัน พระราชบิดาได้อัญเชิญพราหมณ์โหราจารย์ 108 คน เข้าเฝ้า จากนั้นทรงคัดเลือกพราหมณ์ผู้เชี่ยวชาญไตรเพท 8 คน พราหมณ์ 7 คน เจริญด้วยวิญญูติพยากรณ์พ้องกันเป็นสองคดีว่า “พระกุมารนี้ถ้าอยู่ครองราชสมบัติ จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าออกทรงผนวช จะได้บรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นศาสดาเอกในโลก” แต่ทว่าโกณฑัญญะ พราหมณ์หนุ่มผู้ทรงภูมิรู้ ได้ถวายพยากรณ์เป็นคดีเดียวว่า “พระกุมารพระองค์นี้ จะไม่อยู่ในราชสมบัติ แต่จะเสด็จออกทรงผนวช และตรัสรู้ เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นศาสดาเอกในโลกแน่นอน” ท่านโกณฑัญญะผู้นี้เชื่อในคำทำนายของตน จึงออกบวชไปรออยู่ก่อน หลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ก็ได้เป็นศิษย์องค์แรกของพระองค์ ต่อมาได้ฟังปฐมเทศนาจากพระพุทธองค์ได้สำเร็จโสดาบัน และเป็นพระสงฆ์องค์แรกของพุทธศาสนา

ประมาณ 600 ปีก่อนคริสตกาล ในปลายสมัยพระเวท ชาวอารยันในอินเดียสามารถรวมตัวเป็นอาณาจักรได้ 16 อาณาจักร เรียกแต่ละอาณาจักรว่ามหาชนบทตามลุ่มแม่น้ำคงคาสินธุ มีการปกครองแตกต่างกัน ทั้งกษัตริย์ สภาเมือง และสาธารณรัฐ ประกอบด้วย กัมโพชะ (ทวารกาเป็นเมืองหลวง) คันธาระ (ตักสิลา) กุรุ (อินทปัตถ์) ปัญจาละ (อธินัตรา) โกศล (สาวัตถิ) มัลละ (กุสินารา) กาสี (พาราณสี) มคธ (ราชคฤห์) วัชชี (มิถิลา) อังคะ (จามปา) สุเรเสนา (มถุรา) มัจฉะ (สาคละ) อวันตี (อุชเชนี) วังสะ (โกสัมพี) เจติ (โสถติถาวตี) และอัสสะกะ (โปตนะ) ภาษาที่ใช้ในหมู่อารยันชนชั้นสูง คือ ภาษาสันสกฤต ขณะที่ชาวบ้านทั่วไปใช้

ภาษาปรากฏ แต่มีบุคคลที่น่าสนใจ 2 ท่าน คือ นิครนถ์นาฏบุตร หรือศาสตามหาวิระ แห่งศาสนาเซน เป็นโอรสของกษัตริย์ผู้ครองเมืองไวสาลี แคว้นวัชชี และเจ้าชายสิตัตถะ โอรสแห่งราชวงศ์สักกะศากยะแห่งกบิลพัสดุ์และเทวทหะแถบเชิงเขาหิมาลัย ทั้ง 2 พระองค์ ทรงละโลกออกบำเพ็ญเพียร แล้วใช้ภาษาปรากฏในการสอน จึงเข้าถึงผู้คนได้มาก (ปัญญา พงษ์พานิช, 2557) ชาวอารยันแคว้นต่าง ๆ ที่ปกครองด้วยระบบกษัตริย์ เกิดการแข่งขันเสริม อำนาจและช่วงชิงความเป็นใหญ่ของเผ่าพันธุ์อารยัน ต่อมายุคมหานบพ ประมาณ 100 ปี ก่อนพุทธศักราช แคว้นใหญ่ทั้ง 4 แคว้น คือ โกศล มคธ คันธาระ และกุรุ เกิดความขัดแย้งจึง ทำสงครามระหว่างกัน ส่งผลต่อวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อทางศาสนาของชาวอารยัน เปลี่ยนไป เผ่าพันธุ์อารยันที่มีความเป็นเอกภาพจึงเกิดความแตกแยก ผลจากสงครามก่อให้เกิด ความสับสน หวัง ความสับสนวุ่นวายทั้งทางการเมืองและศาสนา เป็นแรงผลักดันให้ความเชื่อที่ สำคัญ แม้แต่เจ้าชายสิทธัตถะก่อนเสด็จออกผนวกรับบวชถึงสำนัก “**สาวยะ**” ตามที่ ชาวสักกะให้ความเคารพเชื่อถือ และเป็นพื้นฐานการปฏิบัติจนสามารถค้นพบวิธีกำจัดทุกข์ และตรัสรู้ธรรมตามความเป็นจริง (รณรงค์ วงศ์โอบอ้อม, 2561)

กล่าวได้ว่า ความเจริญสมัยโบราณของอินเดียร่วมสมัยกับกรุงเอเธนส์ มีสำนักชื่อดัง คือ โซฟิสต์ของกรีก ที่นิยมทำท่ายุติปัญญาเชิงถกเถียงด้วยระบบตรรกะ (สุริยา รัตนกุล, 2536)

บทวิเคราะห์การปฏิเสธอำนาจการปกครองรัฐของมกุฎราชกุมารสิทธัตถะ รัฐสมัยพุทธกาล

ชมพูทวีปยุคพุทธกาล แบ่งเขตปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนกลาง เรียกว่า “มัชฌิมประเทศ” อันถือเป็นที่อยู่ของชาวอริยกะ เป็นเขตที่มีประชาชนอาศัยอยู่มาก มีความ เจริญเป็นศูนย์กลางธุรกิจ การค้า และการศึกษา มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตมาก ชมพูทวีปแบ่ง การปกครองออกเป็น 21 แคว้น (รัฐ) (พระครูโสภณปริยัติสุธี, 2552) ได้แก่ 1) แคว้นขนาดใหญ่ จำนวน 4 แคว้น ได้แก่ แคว้นมคธ (เรื่องอำนาจมาตั้งแต่ 700 ปีก่อนพุทธศักราช) แคว้นโกศล แคว้นอวันตี และแคว้นวังสะ ปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ 2) แคว้นขนาดกลาง จำนวน 12 แคว้น ได้แก่ แคว้นกาลี แคว้นอังคะ แคว้นวัชชี แคว้นมัลละ แคว้นเจติ แคว้นกุรุ แคว้นปัญจาละ แคว้นมัจฉะ แคว้นสุรเสนะ แคว้นอัสสกะ แคว้นคันธาระ และแคว้นกัมโพชะ ทั้งหมดปกครองด้วยระบอบสามัคคีธรรม และ 3) แคว้นขนาดเล็ก จำนวน 5 แคว้น ได้แก่ แคว้นสักกะ (อยู่ภายใต้อำนาจปกครองของโกศล) แคว้นโกลิยะ แคว้นภคคะ แคว้นวิเทหะ และ แคว้นอังคุตตราปะ จัดเป็นส่วนภูมิภาค คือ หัวเมืองชายแดน เรียกว่า “ปัจฉิมประเทศ” ได้แก่ เขตแดนรอบนอกทั้งหมดทั้งสี่ทิศ อันถือเป็นที่อยู่ของชาวมีลักษณะตามที่ปรากฏในภาพชมพูทวีป สมัยพุทธกาล (ส. พลายน้อย, 2558)

การเมืองการปกครองรัฐสมัยพุทธกาล

วิรัช ถิรพันธ์เมธี อ้างถึงในพระครูโสภณปริยัติสุธี ได้แบ่งรูปแบบการปกครองรัฐสมัยพุทธกาลออกเป็น 3 รูปแบบ (พระครูโสภณปริยัติสุธี, 2552) ดังนี้

1. รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย

การปกครองนี้มีความโดดเด่นอย่างยิ่งซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎก เนื่องจากบทบาทของผู้ปกครองมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์สำคัญทั้งในพุทธกาลและหลังพุทธกาล โดยมีลักษณะการปกครอง 2 แบบ ดังนี้

1.1 ราชาธิปไตยในอุดมคติพราหมณ์ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการปกครอง คือ พระมหากษัตริย์หรือพระราชา จะได้รับการยอมรับและให้ความเคารพนับถืออย่างมากจากผู้ใต้ปกครองดุจเทพเจ้า เนื่องจากเชื่อกันว่า กษัตริย์มีที่มาหรือกำเนิดมาจากเทพเจ้า ได้แก่ พระพรหม เพื่อทำหน้าที่นักรบป้องกันประเทศในยามศึกสงคราม หรือเป็นนักปกครองยามบ้านเมืองสงบ ดังนั้นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา จึงเป็น “เทวราช” คือ ผู้ปกครองซึ่งมาจากเทพเจ้าสูงสุด พระองค์จึงสามารถใช้อำนาจปกครองได้อย่างชอบธรรม ทว่าแม้จะมีพระราชอำนาจมากก็ตาม แต่ยังคงควบคุมอำนาจด้วยธรรม ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นไปตามพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า

1.2 ราชาธิปไตยในอุดมคติพุทธ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการปกครอง คือ พระมหากษัตริย์หรือพระราชานั้น เกิดขึ้นจากพัฒนาการของสังคมมนุษย์และการทำหน้าที่ของบุคคล ซึ่งได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้ง (สมมติ) จากสมาชิกในสังคมที่ตกลงร่วมกัน ให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีบทบาทและหน้าที่สำคัญ ในการเป็นผู้นำและผู้ปกครอง เพื่อดูแลแก้ไขปัญหาสังคมให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย จึงเรียกบุคคลนั้นว่า “สมมติราช” คือ ผู้ปกครองที่ถูกเลือกและแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ ตามมติสมาชิกของสังคม บุคคลผู้ได้รับอำนาจปกครอง จึงสามารถใช้อำนาจได้อย่างชอบธรรม พระมหากษัตริย์หรือพระราชาพระองค์ใด มีจิตใจดีทรงธรรม ประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องน่าเคารพนับถือ และได้รับการยอมรับจากประชาชน พระมหากษัตริย์หรือพระราชาพระองค์นั้น ก็จะมีการยกย่องให้เป็น “สมมติเทพ” คือ เทวดาโดยสมมติ แต่หาใช่เทพเจ้าบนสวรรค์ลงมาเกิดเป็นมนุษย์ ตามความเข้าใจของศาสนาพราหมณ์ไม่ ซึ่งแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่า บุคคลธรรมดา ถ้ากระทำความดีก็อาจได้รับการยกย่องเป็นเทพได้เช่นกัน แต่ไม่ว่าจะเป็นแบบพราหมณ์หรือแบบพุทธก็ตาม คือ ผู้ปกครอง ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา ทรงครองแผ่นดินเป็นประมุขตลอดพระชนม์ชีพ อนึ่งพระองค์อาจมอบหมายหรือกระจายอำนาจนั้น แก่พระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี บุโรหิต หรือข้าราชการบริพารอื่น ๆ ซึ่งมีความจงรักภักดีไปปฏิบัติหน้าที่แทน

การปกครองแบบราชาธิปไตย จะสืบราชสันตติวงศ์ให้แก่รัชทายาท เมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จสวรรคตหรือสละราชสมบัติ แต่บางรัฐมีการเลือกตั้งผู้สืบทอดตำแหน่งพระมหากษัตริย์

หรือพระราช (กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย, 2532) จึงส่งผลให้เกิดราชวงศ์ (Dynasty) ตามมาในสังคมที่ปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตย และอาจเปลี่ยนแปลงราชวงศ์ได้ หากพระมหากษัตริย์พระองค์ใดถูกยึดอำนาจ หรืออาจจะล้มราชวงศ์ หากไม่มีผู้ใดในราชวงศ์มีความเหมาะสมพอที่จะสืบทอดตำแหน่งต่อไป ประชาชนก็อาจจะคัดเลือกผู้ที่มีความเหมาะสม ขึ้นมาดำรงตำแหน่งเป็นพระมหากษัตริย์ปกครองรัฐต่อไป

รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยดังที่ดังกล่าวนี้ อำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองอยู่ที่พระมหากษัตริย์หรือพระราช ในฐานะผู้นำหรือผู้ปกครองรัฐหรือแคว้น เพราะฉะนั้น รัฐหรือแคว้นในชมพูทวีปสมัยพุทธกาล ที่ปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตย หากพระมหากษัตริย์หรือพระราชพระองค์ใดมีสติปัญญา หรือมีแสนยานุภาพด้านกำลังทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ย่อมสามารถแผ่ขยายอาณาเขตออกไปได้อย่างกว้างขวาง โดยการทำสงครามสู้รบสามารถยึดรัฐหรือแคว้นอื่น ๆ มาไว้ในอำนาจได้ ด้วยเหตุนี้ การปกครองแบบราชาธิปไตย จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนตัวผู้นำหรือผู้ปกครองรัฐแคว้นต่าง ๆ ที่มีความอ่อนแอกว่าได้โดยง่าย และยังส่งผลให้รัฐหรือแคว้นในชมพูทวีป ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก จากทั้งหมด 21 รัฐ กลับมีปรากฏอยู่เพียง 4 รัฐ ได้แก่ 1) รัฐมคธ มีเมืองหลวงชื่อราชคฤห์ภายหลังย้ายไปเมืองปาฏลิบุตร กษัตริย์ที่ปกครอง คือ พระเจ้าพิมพิสาร ภายหลังพระเจ้าพิมพิสารถูกพระเจ้าอชาตศัตรู ผู้เป็นพระโอรสจับขังทรมานจนสิ้นพระชนม์ พระเจ้าอชาตศัตรูจึงขึ้นครองราชย์แทนพระราชบิดา 2) รัฐโกศล มีเมืองหลวงชื่อสาวัตถี กษัตริย์ปกครอง คือ พระเจ้าปเสนทิโกศล ต่อมาพระเจ้าวิฑูทกะได้ขึ้นครองราชย์แทน ด้วยการยึดครองด้วยการเข้าบุกโจมตี 3) รัฐวัชระหรือวัตสะ มีเมืองหลวงชื่อคือโกสัมพี กษัตริย์ที่ปกครอง คือ พระเจ้าอุเทน ซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าปรีตปะ และ 4) รัฐอวันตี เมืองหลวงคือกรุงอุชเชนี กษัตริย์ที่ปกครอง คือ พระเจ้าจันทปัชโชต (Davids, T.W. Rhys, 1971)

ดังนั้น ราชาธิปไตย ที่มีทั้งแบบพราหมณ์และแบบพุทธนั้น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือผู้ปกครองในฐานะประมุขของแคว้นหรือรัฐ คือพระมหากษัตริย์หรือพระราช เนื่องจากการมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดในการเป็นผู้นำ และเป็นผู้ปกครองของรัฐหรือแคว้นต่าง ๆ มีข้าราชการ ได้แก่ บุโรหิต อำมาตย์ และเสนาบดี เป็นผู้ช่วยบริหารงานภายในรัฐนั้นโดยการแต่งตั้งมอบหมาย

2. รูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรม

แคว้นหรือรัฐที่ปกครองรูปแบบสามัคคีธรรม ตามคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นว่า มีผู้ปกครองซึ่งเป็น “กษัตริย์” (ชัตติยะ) ดังคำกล่าวของเจ้าลิจฉวี เจ้าโกลิยะ และเจ้ามัลละว่า “พระผู้มีพระภาค ทรงเป็นกษัตริย์ แม้พวกเราก็เป็นกษัตริย์” (ที.ม. (ไทย) 10/236/177-178) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือมีผู้ปกครองที่เป็น “ราชา” ดังปรากฏคำว่า “สกุยราชา” (วิ.จ. (บาลี) 7/330/113-115) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือประโยคที่แสดงให้เห็นว่า พระเจ้าสุทโธทนะ ทรงเป็นราชาว่า “มยห์ ภิกขเว เอตโรหิ สุทโธโน นาม ราชา ปตา อโหสิ” กษัตริย์หมายถึงชนชั้นวรรณะกษัตริย์เหมือนกัน และคำว่า “ราชา” เป็นเพียงตำแหน่งหรือยศเท่านั้น แต่ไม่ใช่ผู้ปกครองสูงสุด รูปแบบการปกครองนี้จึงมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิด กล่าวคือรัฐหรือแคว้นทางตอนเหนือของชมพูทวีป นักวิชาการเรียกชื่อแตกต่างกันออกไป อาทิ รามะ คังกร ตริปถิ (Rama Shankar Tripathi) เรียกว่า สมาพันธรัฐ เนื่องจากลักษณะรัฐเกิดจากการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ (Tripathi, Rama Shankar, 1981) เอ.เอส. อัลเตการ (A.S. Altekar) เรียกว่า สาธารณรัฐ เนื่องจากลักษณะการปกครอง ประชาชนเป็นผู้เลือกผู้ปกครอง (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2540) และริส เดวิดส (T. W. Rhys Davids) เรียกว่า รูปแบบสาธารณรัฐ อภิชนาธิปไตย (Aristocratic republics) เนื่องจากลักษณะการปกครองที่มีอภิชนจำนวนน้อยเป็นผู้ปกครอง แต่ในแวดวงพุทธศาสนิกชนในเมืองไทย มักจะเรียกรูปแบบการปกครองแบบนี้ว่า “ระบอบสามัคคีธรรม” เนื่องจากมีเหตุการณ์ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสถึงเหตุที่ทำให้รัฐเหล่านี้เข้มแข็ง โดยตรัสธรรมซึ่งทำให้เกิดความสามัคคีในรัฐ คือ อปริหานิยธรรม (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2540)

สมัยพุทธกาลรัฐหรือแคว้นที่ปกครองด้วยรูปแบบสามัคคีธรรม ส่วนใหญ่เป็นรัฐหรือแคว้นเล็ก ๆ แคว้นใหญ่มีเพียงแคว้นมัลละและแคว้นวัชชี เพราะทั้งสองแคว้นมีชื่อเสียงทางด้านความสามัคคี มีความเข้มแข็ง มีความสำคัญในทางการเมืองมากที่สุด สามารถต้านทานรัฐราชาธิปไตย ที่มารุกรานได้ยาวนานที่สุด แต่ก็กำลังสูญสิ้นอำนาจไปเนื่องจากแคว้นใหญ่ที่ปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตย อาทิ แคว้นโกศล แคว้นมคธ ได้ขยายอำนาจ เพื่อยึดแคว้นสามัคคีธรรมเหล่านี้เข้าอยู่ในอำนาจ และในที่สุดแคว้นสามัคคีธรรมที่มีอำนาจอยู่ ก็ถูกรวมเข้าไว้ในอาณาเขตของแคว้นราชาธิปไตยจนหมด แคว้นหรือรัฐที่ปกครองแบบสามัคคีธรรมสมัยพุทธกาลมีทั้งหมด 9 แคว้น ดังนี้

1. แคว้นสักกะ ของราชวงศ์ศากยะหรือสักกะ มีเมืองหลวงชื่อกบิลพัสดุ์
2. แคว้นโกลิยะ มีเมืองหลวงชื่อรามคาม หรือเทวทหะ
3. แคว้นกุลิหรือกุลิส เมืองหลวงคือ อัลลกะปปะ
4. แคว้นกาลามะ มีเมืองหลวงชื่อเกสสปุตตะ
5. แคว้นภัคคะ มีเมืองหลวงชื่อสูงสูมาศิระ
6. แคว้นมัลละ เมืองหลวงชื่อกุสินารา ภายหลังแยกรัฐออกเป็นปาวา
7. แคว้นโมริยะะ มีเมืองหลวงชื่อปิพลีวันะ
8. แคว้นวิเทหะ มีเมืองหลวงชื่อมิถิลา
9. แคว้นลิจฉวีหรือวัชชี มีเมืองหลวงชื่อเวสาลี

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงสันนิษฐานเรื่องตำแหน่ง “ราชา” ไว้ว่า เจ้าหรือชนชั้นนำทั้งในแคว้นวัชชี แคว้นมัลละ และแคว้นสักกะ เสมอเหมือนกัน ไม่มีใครมีตำแหน่งเป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา และไม่มีใครมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการปกครองรัฐหรือแคว้น หากมีกิจใด ๆ เกิดขึ้น อาทิ การสงคราม เจ้าผู้ปกครองแคว้นเหล่านี้ จะประชุมเพื่อปรึกษาและขอความคิดเห็น เพื่อลงมติตัดสินใจ เรียกกันว่า “ราชา” หรือ “พระเจ้า” ตามยศที่สืบกันมาทางสกุล หากแม้จะเป็นราชา แต่ไม่ได้เป็นราชาเหมือนพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธ หรือพระเจ้าปเสนทิแห่งแคว้นโกศล อย่างไรก็ตาม รัฐสามัคคีธรรม มีผู้นำเพื่อทำหน้าที่เป็นประมุขของรัฐ ดังที่นักวิชาการบางท่านอย่างกรูณา-เรองอุไร กุศลาสัย ได้อธิบายว่า มีการเลือกบุคคลใดบุคคลหนึ่งขึ้นมาทำหน้าที่เป็นผู้นำของแคว้นหรือรัฐ ไว้ว่า “ประชาชนเลือกบุคคลที่มีความสามารถ ขึ้นเป็นประมุขหรือผู้นำ ซึ่งอยู่ในตำแหน่งในช่วงเวลาที่กำหนดไว้ เมื่อครบกำหนดก็มีการเลือกกันใหม่” (กรูณา-เรองอุไร กุศลาสัย, 2532) ส่วน ปรีชา ช่างขวัญยืน ก็ได้อธิบายไว้ทำนองเดียวกันว่า ผู้นำรัฐเหล่านี้มาจากการเลือกของประชาชนว่า “รัฐย่อยซึ่งประกอบกันเป็นรัฐเหล่านี้ ประกอบด้วยเผ่าหรือโคตรใหญ่ ๆ ซึ่งรวมกันเป็นชุมชนปกครองตนเอง มีหัวมาจากการเลือกของสมาชิกในเผ่า” (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2540) แต่ ริส เดวิดส (Rhys Davids) ได้อธิบายประเด็นเดียวกันนี้ไว้ว่า “เราไม่อาจทราบได้ว่า ชนเผ่ามีวิธีเลือกผู้สูงสุดอย่างไร ใช้เวลาเลือกกันนานเท่าใด และใช้เวลาเลือกนานแค่ไหน อาจได้รับเลือกเป็นประธานที่ประชุมและประมุขแห่งรัฐ กรณีไม่มีการประชุม” (Davids, T.W. Rhys, 1971) แต่เป็นรูปแบบการปกครองซึ่งกลุ่มชนผู้ปกครองมีความพร้อมเพรียงร่วมแรงร่วมใจกัน และมีระเบียบวินัยเป็นเครื่องดำรงรักษาความสามัคคี

สาเหตุที่มกุฎราชกุมารสิทธัตถะเสด็จออกผนวช

จากการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสารหลายฉบับ สรุปสาเหตุการเสด็จออกผนวชของมกุฎราชกุมารสิทธัตถะไว้ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) กรณีแสวงหาจุดหมายของชีวิตเป็นแนวทางการแสวงหาสัจจะธรรม ด้วยการพิจารณาเห็นความจริงว่า ตนยังมีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นธรรมดาอยู่ แล้วไฉนยังแสวงหาสิ่งที่วังวนเหล่านี้ ทรงเกิดความดำริว่า การเป็นอยู่เยี่ยงฆราวาสคับแคบเป็นทางมาแห่งทุกข์คือความเศร้าหมอง เพศผู้ครองเรือนจะประพฤติดพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ได้ยาก ส่วนการออกบวชเป็นความว่าง โปร่ง โล่ง สบาย เป็นทางกำจัดกิเลส 2) กรณีความขัดแย้งทางการเมืองการปกครอง จากมติทำสงครามระหว่างกบิลพัสดุ์กับเทวทหะ แนวคิดเชิงสืบสวนวิเคราะห์นี้ถูกนำเสนอโดย ดร.อัมเบตการ์ ในหนังสือ “The Buddha and His Dhamma” กล่าวว่า เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช เพราะแรงผลักดันทางการเมือง กล่าวคือทรงพำนักติสสา กรณีพิพาทเรื่องแย่งน้ำกันระหว่างพระญาติวงศ์ทั้งสองฝ่าย แต่พระองค์ทรงยืนกรานคัดค้าน และฝ่าฝืนกฎหมายติสสา จึงถูกเนรเทศ และ 3) กรณีเทวทูตทั้งสี่เป็นเหตุให้สลดสังเวชในชีวิต พุทธประวัติกระแสหลักกล่าวว่า เจ้าชายสิทธัตถะ

ทรงเห็นเหตุเหตุ 4 ได้แก่ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ ตามลำดับ ก็ทรงทรงพิจารณาตามความเป็นจริงของเหตุการณ์ที่ปรากฏเฉพาะพระพักตร์ว่า โลกนี้เป็นทุกข์ เพราะความเกิดความแก่ ความเจ็บ และความตาย จึงทรงน้อมพระทัยไปตามกระแสของนักบวช แล้วจึงเสด็จออกผนวชในช่วงเวลาต่อมา ด้วยทรงเข้าพระทัยว่าแนวทางต้องนำไปสู่การพ้นทุกข์ของสรรพสัตว์ได้อย่างแน่แท้

พุทธะ : ผู้รู้แจ้งเห็นจริง

ชาวอารยันเป็นชนเผ่าที่มีความเชื่อในเทพเจ้าตามธรรมชาติ อาทิ ไฟ พระอาทิตย์ ฟ้าแลบ จึงนำมาสู่การประกอบพิธีพิธีกรรมบวงสรวง ต่อมาประมาณ 600 ปีก่อนคริสตกาลเกิดความเปลี่ยนแปลงทางความคิดและความเชื่อของชาวอารยัน กล่าวคือเมื่อ 80 ปี ก่อนพุทธกาล เจ้าชายสิทธัตถะพระราชโอรสของกษัตริย์เผ่าศากยะ เริ่มตั้งคำถามต่อคำสอนของพราหมณ์ ที่เชื่อมโยงถึงคัมภีร์พระเวท การมีอยู่ และพระอำนาจของพระพรหม หลังจากนั้นพระองค์สละนิวาสสถานออกแสวงหาสัจจะธรรม ต่อมาจึงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชาวอารยันเรียกพระองค์ว่า พุทธะ คือ ผู้รู้แจ้งเห็นจริง เพราะทรงค้นพบ “ธรรมะ” คือ **ความจริงแห่งชีวิต** กล่าวคือ **ชีวิตมนุษย์เป็นทุกข์เนื่องกิเลสตัณหา** ส่วนหนึ่งเพราะมนุษย์มี “กรรม” คือ “ผลแห่งการกระทำของตนเป็นสิ่งที่ครอบงำกำหนด” ด้วยความจริงอันประเสริฐสี่ประการ คือ หนึ่ง ทุกข์ คือ ความจริงของความทุกข์ สอง สมุทัย คือ ความจริงที่บอกเหตุให้เกิดทุกข์ สาม นิโรธ คือ ความจริงที่ต้องการดับความดับทุกข์ และ สัมมรรค คือ ความจริงที่บอกหนทางแห่งความดับทุกข์ แต่สามารถกำจัดความทุกข์นี้ได้ด้วยการปฏิบัติวิธีทางแปดประการ คือ 1) สัมมาทิฐิ คือความเข้าใจถูกต้อง 2) สัมมาสังกัปปะ คือความใส่ใจถูกต้อง 3) สัมมาวาจา คือการพูดจาถูกต้อง 4) สัมมากัมมันตะ คือการกระทำถูกต้อง 5) สัมมาอาชีวะ คือการดำรงชีพถูกต้อง 6) สัมมาวายามะ คือความพากเพียรถูกต้อง 7) สัมมาสติ คือการระลึกประจำใจถูกต้อง และ 8) สัมมาสมาธิ คือการตั้งใจมั่นถูกต้อง (กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาลัย, 2554)

สรุป

สถานการณ์การเมืองการปกครองร่วมสมัยพุทธกาล ช่วงระยะเวลาประมาณ 200 ปี ก่อนพุทธกาล กล่าวคือทั้งก่อนเจ้าชายสิทธัตถะประสูติและช่วงที่มีพระชนม์ชีพ ทั้งในอียิปต์ กรีก/โรมัน/เอเธนส์ จีน และเปอร์เซีย ล้วนตกอยู่ในภาวะสงครามแย่งชิงอำนาจของผู้ปกครองทั้งที่มีสถานะเป็นรัฐเอกราช แต่มีความต้องการขยายอำนาจ และรัฐเอกราชที่มีสถานะเป็นแคว้น แต่อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองรัฐมหาอำนาจ ภาพการณ์เช่นนี้สร้างความไม่ปลอดภัยแก่ชีวิต ทรัพย์สิน และสถานะของผู้ปกครอง ผลการบววิเคราะห์การปฏิเสธอำนาจการปกครองรัฐของมกุฏราชกุมารสิทธัตถะมีสาเหตุอยู่ 3 ประการ ดังนี้

1. กรณีแสวงหาจุดหมายของชีวิต แสวงหาสัจจะธรรมด้วยการพิจารณาเห็นความจริงว่า ตนยังมีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นธรรมดาอยู่ เหตุใดจึงยังแสวงหาสิ่งที่มีความเกิด ความแก่ความเจ็บ ความตายเป็นธรรมดาอยู่นั้น ผนวกกับเกิดความคิดว่า การเป็นอยู่อย่างฆราวาสคับแคบ เพราะการผูกมัดและการแข่งขันแย่งชิง ซึ่งก่อให้เกิดความเศร้าหมอง ส่วนการออกบวชเป็นหนทางที่จะสร้างความว่าง โปร่ง โล่ง สบาย และกำจัดกิเลส เพศผู้ครองเรือนจึงไม่เหมาะต่อการประพาสพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์

2. กรณีเทวทูตทั้งสี่เป็นเหตุให้สลดสังเวชในชีวิต พุทธประวัติกระแสหลักของไทยกล่าวว่า เจ้าชายสิทธัตถะทรงเห็นเทวทูตสี่ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ จึงทรงพิจารณาโดยลำดับว่า โลกนี้ที่ก่อให้เกิดสิ่งมีชีวิตล้วนเป็นทุกข์ จึงทรงตัดสินใจออกผนวช เพราะทรงเห็นว่าเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้ด้วยวิธีการบางอย่าง

3. กรณีความขัดแย้งทางการเมืองการปกครองจากมติทำสงครามระหว่างกบิลพัสดุ์กับเทวทหะ สาเหตุนี้ถูกนำเสนอ โดย ดร.อัมเบตการ์ เขียนไว้ในหนังสือ “The Buddha and His Dhamma” วิเคราะห์ว่า เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช เพราะแรงผลักดันทางการเมืองที่ทรงแพ้ตีสภากรณิพิพาทเรื่องแย่งน้ำกันระหว่างพระญาติวงศ์ทั้งสองฝ่าย แต่ทรงยืนกรานคัดค้านการทำการศึก ถือว่าฝ่าฝืนมติอันเป็นกฎของสภา จึงถูกเนรเทศ กล่าวอีกนัยหนึ่งอาจทรงยอมเนรเทศตนเอง

ดังนั้นเมื่อพระองค์ตรัสรู้เป็น “พุทธะ” แปลว่า ผู้รู้แจ้งเห็นจริง เพราะทรงค้นพบ “ธรรมะ” คือ ความจริงแห่งชีวิต กล่าวคือ ชีวิตมนุษย์เป็นทุกข์เนื่องกิเลสตัณหา ส่วนหนึ่งมนุษย์มีกรรม คือ “ผลแห่งการกระทำของตนเป็นสิ่งที่ครอบงำกำหนด” นั่นคือความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ กล่าวคือความจริงของพระอริยบุคคล หรือความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ คือ 1) ทุกข์ คือ ความจริงของความทุกข์ 2) สมุทัย คือ ความจริงที่บอกเหตุให้เกิดทุกข์ 3) นิโรธ คือ ความจริงที่ต้องการดับความดับทุกข์ และ 4) มรรค คือ ความจริงที่บอกหนทางแห่งความดับทุกข์ แต่สามารถกำจัดความทุกข์นี้ได้ด้วยการปฏิบัติวิธีทาง 8 ประการ คือ 1) สัมมาทิฐิ คือความเข้าใจถูกต้อง 2) สัมมาสังกัปปะ คือความใส่ใจถูกต้อง 3) สัมมาวาจา คือการพูดจาถูกต้อง 4) สัมมากัมมันตะ คือการกระทำถูกต้อง 5) สัมมาอาชีวะ คือการดำรงชีพถูกต้อง 6) สัมมาวายามะ คือความพากเพียรถูกต้อง 7) สัมมาสติ คือการระลึกประจักษ์ใจถูกต้อง และ 8) สัมมาสมาธิ คือการตั้งใจมั่นถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

กรณ-เรืองอุไร กุศลาสัย. (2532). อินดิยมัยพุทธกาล. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2554). การตรัสรู้. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.

กาญจนา ละอองศรี. (2559). อินดิยมัยพุทธกาล. สมุทรปราการ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.

- จำนง ทองประเสริฐ. (2557). แผนการกู้ยืมสภาพของเจ้าชายสีหัตถะ. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- บัญชา พงษ์พานิช. (2557). สังเขปประวัติชมพูทวีป - ภารต - อินเดีย เพื่อการตามรอย พระพุทธศาสนาและศรัทธาของผู้คน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2540). ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูกล้วยานสีหวิวัฒน์ (สมาน พรหมอยู่/กล้วยานธโม). (2547). พุทธประวัติตามแนวปฐม สมโพธิ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูโสภณปริยัติสุธี. (2552). รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รณรงค์ วงศ์โออ้อม. (2560). ประวัติศาสตร์จีน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด.
- _____. (2561). ประวัติศาสตร์อินเดีย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด.
- ส. พลายน้อย. (2558). ตามรอยพุทธประวัติ. นนทบุรี: สำนักพิมพ์สารคดี.
- สุริยา รัตนกุล. (2536). อารยธรรมตะวันออก อารยธรรมอินเดีย. นนทบุรี: บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด.
- อนันตชัย จินดาวัฒน์. (2556). ประวัติศาสตร์ยุโรป. กรุงเทพมหานคร: ยิปซี กรุ๊ป.
- ฮาร์มัน คริส. (2557). ประวัติศาสตร์โลกฉบับประชาชน : จากยุคหินถึงสหัสวรรษใหม่. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- Dauids, T.W. Rhys. (1971). Buddhist India. Delhi: Delhi.
- Tripathi, Rama Shankar. (1981). History of Ancient India. Delhi: Motilal Banarsidass.